

Застосовую такі ігри при вивченні творів: «Кайдашева сім'я», «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Розігрування ситуацій за ролями імітує реальність, призначення ролей учасникам і надання їм можливості діяти, наче насправді. Кожна особа в рольовій грі має чітко знати зміст її ролі та мету гри взагалі.

Безперервний потік нової інформації, застосування комп'ютерних технологій практично в усіх галузях життя суспільства впливають на формування дитини і на сприйняття нею навколишнього світу. Тому сучасний урок вимагає від учителя творчого пошуку, нових методів подання інформації. Використання мультимедійних технологій якраз і допомагає підняти урок на якісно новий рівень, сприяє розвитку дослідницьких, аналітичних, творчих здібностей. Новітні інформаційні технології, електронні засоби навчального призначення дають можливість підвищити ефективність освітнього процесу. Уроки з використанням комп'ютера, проектора стають більш наочними і цікавими, а також дозволяють змінити саму технологію надання освітніх послуг. Електронні засоби навчального призначення забезпечують активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяють здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку обдарованості, формуванню знань, посилюють міжпредметні зв'язки. Все це дає можливість покращити якість знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пометун О. Сучасний урок інтерактивних технологій навчання., наук.-метод. посібник. К: В-во А.С.К., 2004. 192 с.
2. Богосвятська А. І. Відчувати, думати, діяти! Методична скринька прийомів рефлексії. Львів : академія гармонізації особистості, 2019. С. 47-48.
3. Богосвятська А. М. Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок. Метод. посібник. Львів : Академія гармонізація особистості, 2019.С. 75-76.

Кручок Вікторія Вікторівна,
*студентка 1 курсу магістратури , педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна,
*к. пед. наук, доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ

Сучасне суспільство швидко змінюється у всіх сферах життя. Реформи початкової освіти підпорядковуються важливій місії, яка знаходить своє

вираження в підготовці компетентної особистості здатної вирішувати завдання відповідно до певних ситуацій, які трапляються у навчанні, житті, а в майбутньому і в роботі. Таким чином, актуальним завданням сучасної школи є реалізація компетентнісного підходу до навчання, який спрямований на формування і розвиток ключових компетенцій в освітньому процесі. Важливу роль відіграють знання з граматики задля розвитку мовлення учнів. Саме уроки вивчення частин мови можуть бути ефективною основою формування мовленнєвих умінь молодших школярів, адже вони визначаються своєю синтаксичною своєрідністю та комунікативною функцією. Частини мови є засобом вираження синтаксичних відношень і конкретизують своє значення у відповідних синтаксичних конструкціях.

Основні рекомендації щодо розвитку мовлення молодших школярів під час вивчення частин мови на уроках конкретизовано в Законах України «Про вищу освіту» (2014р.) [2], «Про освіту» (2017 р) [3], Державна національна програма «Освіта» «Україна XXI століття» [1], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [4] та інших нормативних документах, які конкретизують провідні напрями розвитку мовлення школярів початкової школи.

Метою дослідження – визначити, науково обґрунтувати методику розвитку мовлення молодших школярів під час вивчення частин мови.

Ще в XIX столітті педагоги та лінгвісти зазначили важливість взаємозв'язку шкільної мовної освіти з реальними потребами життя. Серед них ми виділяємо М. Ф. Бунакова, К. Д. Ушинського. Сучасні відомі науковці О. В. Васильєва, М. С. Вашуленко, Т. О. Ладиженська, Л. В. Скуратівський виступають за перебудову шкільного курсу мови з урахуванням компетентнісного і комунікативно-діяльнісного підходів до її вивчення. На комунікативній спрямованості уроків української мови й мовлення наголошують М. С. Вашуленко, Г. С. Демидчук, Г. Л. Дерев'яненко, С. Г. Дубовик, Г. П. Лещенко, О. М. Петрук. Дослідження щодо семантичних і граматичних функцій та семантико-стилістичних властивостей частин мови, які зробили вчені В. М. Бойко, І. Р. Вихованець, Т. М. Гребницький, О. Б. Олійник, О. П. Суник, О. О. Шахматов, В. Д. Шинкарук вказують на надзвичайну різноманітність частин мови за семантикою і граматичними функціями та властивостями, їх активну участь у формуванні різновспектів висловлювань. Науковці зазначають, що частин мови виділяються в результаті взаємодії трьох критеріїв: семантичного, морфологічного та синтаксичного.

Мовлення – це «своєрідна форма пізнання людиною предметів і явищ дійсності і засіб спілкування людей між собою». На відмінну від сприймання – процесу безпосереднього відображення речей – мовлення є формою опосередкованого пізнання дійсності, її відображенням за допомогою рідної мови. Якщо розглядати поняття «мова» і «мовлення», потрібно визначити, яке з цих понять є ширшим. Люди відповідно до своїх особливостей використовують мовні одиниці, граматичні форми і використовують вони лише частину з великої їх кількості, які відносяться до мовної системи. З цього випливає, що мовлення- поняття вужче, ніж мова.

Мовлення виконує дві, пов'язані між собою функції: комунікативна функція – мова, як засіб спілкування та сигніфікативна – мова, як засіб позначення. Якби «слово не мало пізнавальної функції, його не могли б зрозуміти інші люди, тобто мовлення втратило б свою комунікативну функцію, перестало бути б мовленням». Перша функція пов'язана з тим що люди за допомогою мови можуть впливати один на одного, виражати емоції, висловлювати прохання, наказ чи пропозицію. Також великий вплив на співрозмовника можуть здійснювати невербальні засоби спілкування, тобто жести, міміка.

Учені виділяють закономірності у мовленнєвому розвитку дітей, які знаходять свій вияв у тому, що мовлення засвоюється за умови набуття здатності:

- управлінні мускулами мовного апарату, координувати мовленнєво-рухові та слухові відчуття;
- розуміти лексичні та граматичні значення;
- відчувати виражальні відтінки лексичних, граматичних, фонематичних мовних значень;
- запам'ятовувати традиційне поєднання мовних одиниць у потоці мовлення, тобто засвоювати літературну мовну норму.

Також під час засвоєння учнями початкової школи письма та вдосконалення усного мовлення, у них виявляються такі закономірності: писемне мовлення засвоюється, якщо воно зіставляється з уже засвоєним усним; темп збагачення мовлення прискорюється за умови вдосконалення мовленнєво-творчої системи того, хто навчається.

У Типовій освітній програмі для 1-4 класів чітко окреслені загальномовленнєві вміння, якими має оволодіти школяр [5, с. 392]. Перш за все розглянемо вміння слухати, яке характеризується тим, що учасник спілкування одночасно розуміє та запам'ятовує інформацію, визначає головне і другорядне, має свою думку стосовно цього.

Уміння міркувати визначається як уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати та узагальнювати різні знання задля того, щоб переказати текст, змінюючи при цьому особу, від якої ведеться розповідь; визначення причинності описаних подій; висловлення своїх міркувань щодо прочитаного або почутого чи побаченого; добір синонімів та антонімів; відгадування загадок, ребусів, кросвордів.

Необхідність навчати дітей зв'язано висловлювати свої думки викликала до життя термін «зв'язне мовлення», який закріпився у методиці вивчення української мови в початковій школі. Під цим терміном розуміємо «монологічне мовлення, точніше – процес, діяльність мовця, послідовний усний чи письмовий виклад думок, знань. Наслідком такої діяльності є текст, тобто сукупність взаємопов'язаних самостійних речень, об'єднаних спільним предметом (темою) й головною думкою висловлювання за допомогою мовних (лексичних, граматичних й інтонаційних) засобів» [6, с. 32-33].

Основним завданням шкільного курсу української мови є розвиток мовленнєвої діяльності. Знання про мову і мовлення, різні форми і види

мовленнєвої діяльності та мовні й мовленнєві уміння складають зміст курсу. Відомий лінгвіст, основоположник системи навчання дітей рідної мови Ф. І. Буслаєв зазначав, що мета має полягати у засвоєнні мовної культури народу через систему спеціальних мовленнєвих вправ, які є основою для розвитку природженого дару слова й умовою мовленнєвого розвитку дитини.

Кожен учень, коли вивчає рідну мову на практичному рівні, має дотримуватися мовної системи та норм. Це зумовлює розуміння оточуючих людей і навпаки. Оволодіваючи мовою, дитина засвоює елементи мови, якими вона користується, вона застосовує їх у своїй мовленнєвій діяльності. Мовленнєвий розвиток дитини складається з рівня сформованості звуковимови, який має відповідати загальноприйнятим орфоепічним нормам української мови, обсяг активного і пасивного словника, а також граматичну організацію мовлення.

Задля мовленнєвої майстерності учні на першому етапі вивчення мови опановують її граматичні норми, які формують таку комунікативну ознаку мовлення як правильність, навчаються висловлювати свої думки стилістично, виразно. Високий рівень розвитку мовленнєвих умінь досягається учнями під час засвоєння основних норм (орфоепічних, лексичних, граматичних) літературної мови. При цьому учні мають набувати здатності розуміти лексичне і граматичне значення слова, словосполучення, речення.

Уроки вивчення частин мови позитивно впливають на розвиток комунікативної культури молодших школярів, їх мовленнєвих умінь. Проаналізувавши наукову та довідкову літературу. Зазначаємо, що частини мови – це лексично-граматичні розряди слів, кожен з яких характеризується узагальненим лексичним значенням, морфологічними і синтаксичними особливостями. У початковій школі діти ознайомлюються з усіма основними частинами мови. Вивчення частин мови в початкових класах має на меті ознайомлення учнів з такими самостійними частинами мови, як іменник, прикметник, дієслово, числівник, особові займенники, прислівник і зі службовою частиною мови прийменником, також учні ознайомлюються зі сполучниками під час вивчення теми «Однорідні слова в реченні».

Слова поділяються на частини мови за такими критеріями: смисловий (семантичний, лексичний), наприклад, загально-категорійне лексичне значення для іменників являє собою предметність, а для прикметників – це ознака, яка супроводжує предметність; морфологічний (за цим критерієм виділяють змінювані: іменник, прикметник, числівник, займенник (відмінювані слова) та дієслово (дієвідмінюване слово) та незмінювані частини мови: прислівник, прийменник, сполучник, частка); «синтаксичний (типова синтаксична роль – яким членом речення є слово найчастіше».

Формуючи мовленнєві вміння молодших школярів, учитель має розвивати ознаки мовлення: виразність, правильність, логічність мовлення, багатство, точність, чистоту мовлення. Таким чином, працюючи над вивченням частин мови, потрібно пам'ятати про комунікативні ознаки мовлення та успішно їх розвивати. Відповідно до вимог програми « в учнів початкових класів мають сформуватися певні уявлення про мову і мовлення»:

- 1) мова є найважливішим засобом спілкування між людьми;
- 2) найважливішими одиницями мови є звуки, слова, словосполучення слів, речення, текст; кожна з них має своє призначення: з звуків утворюються слова, з слів-словосполучення і речення, із речень-зв'язні висловлювання;
- 3) мова пов'язана з мисленням (за допомогою речень висловлюються думки);
- 4) знання з мови застосовуються у практичному мовленні; щоб оволодіти мовленням, потрібно знати слова і вміти поєднувати їх;
- 5) є дві форми мовлення-усна й писемна;
- 6) усне мовлення має допоміжні засоби вираження: інтонацію, міміку, жести; своєрідними допоміжними засобами спілкування є зорові умовні знаки і звукові сигнали.

Ці знання учні мають засвоювати у процесі навчання, в результаті чого необхідним є вироблення свідомого ставлення до власних усних і писемних висловлювань, прагнення уникати помилок, дотримання культури мовлення. Тому вчитель має спрямовувати свою роботу на те, щоб досягнути цю мету на кожному уроці, у тому числі і на уроках вивчення частин мови.

У початковій школі діти ознайомлюються з усіма частинами мови. Під час вивчення частин мови вчитель має формувати мовленнєві вміння молодших школярів. У молодшому шкільному віці формується початкова система граматичних понять. Здійснюється це не одразу, оскільки деякі граматичні поняття (іменник, прикметник, дієслово) формуються протягом усіх чотирьох років навчання дітей у школі. Граматичні поняття формуються внаслідок тривалої роботи над відповідним мовним матеріалом, запропонованим учителем.

Ця робота складається з таких компонентів, як сприймання окремих однорідних мовних явищ, абстрагування, виділення істотних для даної групи явищ ознак, узагальнення їх у спеціальному слові-терміні. Процес формування граматичних понять умовно можна поділити на чотири етапи. Перший етап формування граматичних понять полягає в аналізі мовного матеріалу з метою виділення істотних ознак поняття. Другий етап формування граматичних понять полягає в узагальненні істотних ознак, встановленні зв'язків між ними та у введенні терміна. Третій етап формування граматичних понять полягає в уточненні суті ознак поняття і зв'язків між ними. Четвертий етап формування граматичних понять полягає в конкретизації вивченого поняття завдяки виконанню вправ, які вимагають практичного застосування знань.

Таким чином, підсумовуючи, можна сказати, що розвиток мовлення дітей залежить від роботи батьків, вихователів, а потім вже й від вчителя. Під час навчання в школі діти усвідомлюють, що мовлення є засобом засвоєння і передачі знань, формування особистості, самоутвердження в колективі. Вивчення частин мови в початкових класах сприяє розвитку логічного мислення дітей, забезпечує розуміння функції частини мови, усвідомлення ряду граматичних категорій (роду, числа, відмінка), свідоме вживання різних граматичних форм в усному й писемному мовленні школярів. Завдяки такій

роботі діти вчаться чітко мислити, оволодівати логічними відношеннями, сприймати знання у певній системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») URL: http://www.uazakon.com/documents/date_5x/pg_irwjios.htm (дата звернення: 31.10.2021).
2. Закон України «Про вищу освіту» / Закон від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page>. (дата звернення: 31.10.2021).
3. Закон України «Про освіту» URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu> (дата звернення: 31.10.2021).
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки Міністерство освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> (дата звернення: 31.10.2021).
5. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 03.04.2023).
6. Варзанська Л.О., Шевченко Л.М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 26 с.

*Ліщук Катерина Володимирівна,
студентка 1 курсу магістратури, педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

*Науковий керівник:
Сойко Інна Миколаївна,
к. пед. наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

ДИДАКТИЧНА ГРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.

В умовах сучасної освіти важливо знайти ефективні способи підвищення якості навчання та розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкової освіти. Одним з таких способів є використання дидактичної гри на уроках української мови.

У сучасних умовах використання дидактичної гри на уроках української мови може бути ефективним засобом розвитку інтелектуальних навичок учнів початкової освіти. Дидактична гра може допомогти вчителям підвищити